

geloof. In veel opzichten is reeds gebleken, dat U het pleit hebt gewonnen, — aldus kon bij Uw 70en verjaardag reeds worden getuigd.

Nu, na de vrijmaking, mogen wij hetzelfde nog luider zeggen — U hebt op vreeselijke en daarna toch ook weldadige wijze gelijk gekregen. Dit op te merken is geenszins een grond, maar wel degelijk een vrucht van het geloof, dat de waarheid erkent van wat U reeds in die eerste jaren van Uw Kamper ambtsbediening hebt uitgesproken.

*

Rust en zekerheid, ja, die beide. Wat zij beteekenden en hoe echt zij waren, wij hebben het in de laatste jaren zoo goed begrepen. Het kan haast niet anders, of ik kom hier tegen het einde terecht bij Greijdanus' reformatorischen strijd in de jongste crisis. Wij hebben hem daarin leeren kennen, niet anders, maar juist in zijn consequentie wel beter en dieper dan tevoren. Om dat kort en krachtig duidelijk te maken herinner ik aan een vraag, zes jaar geleden gesteld door den meergenoemden spreker bij Greijdanus' zeventigsten verjaardag. Die spreker vroeg zich en zijn studenten publiek af: „Zou Prof. Dr S. Greijdanus wel eens in zijn leven iemand hebben uitgelachen? Indien vandaag die vraag zou worden herhaald, zouden wij nu moeten antwoorden: JA. Want toen Greijdanus schreef over de Utrechtsche verklaring van 1905, zooals in 1942 tot formulier verheven, of over het drijven der synode, of over zijn eigen schorsingsbesluit, heeft hij — en wij hoorden het met vreeze en beven, maar daar doorheen met een geestelijke verheuging — menschen uitgelachen in hun gewichtigheid, waarmee zij zich zetten op den stoel van God.

Hij bleef er zuinig mee, óók toen, zóó zuinig, dat die paar passages in heel Nederland bekend werden en reacties wekten, naar links en rechts. En zij die daarin dezen bijzonderen maar tevens zóó echten en nuchteren lach hebben vernomen en verstaan, hebben er den klank in gehoord van den lach des Heeren, gelijk de Schrift bijvoorbeeld in Psalm 2 daarvan anthropomorph kan spreken: „Die in den hemel woont, zal lachen” — namelijk over en in het gericht van de aldaar genoemden, die tegen Hem en Zijn Gezalfde opstaan en Zijn banden verbreken.

Juist in en krachtens de volledige erkenning van het oneindig verschil tusschen God en mensch mogen wij zeggen: zóó kon door den Geest des Heeren Elia belachen de gewichtige Baalpriesters, zóó kon Paulus lachen over de vermetelen, die het wagen dorsten zijn ambtsroom aan te tasten, zóó kon Calvijn in zijn strijd met Roomschen en Wederdoopers. Welnu, zóó hebben wij ook Greijdanus' lach gehoord in de spannendste momenten van den strijd der Kerk om het bewaren van den grondslag dier psalmisten, profeten en apostelen en dus ook reformatoren. Die lach is uiting en keerzijde van de diepste bewogenheid om wat de zonde heeft stuk gebroken onder Gods eene volk. En het vreeselijke is geweest, dat hij niet verstaan is geworden door zóóvelen. Ja sterker, hij is zoozeer misverstaan, dat Greijdanus' woorden en daden precies in hun tegendeel zijn verkeerd. Werd hij niet geschorst onder aantijging van

grenzelooze (!) aanmatiging, overschrijding der creatuurlijke grenzen, te oordeelen over het hart in plaats van aan te wijzen en te noemen de feiten?

En werden daarmee niet hij zelf en zijn levenswerk in hun tegendeel verdraaid?

Want aan het begin van deze toespraak heb ik kunnen spreken van Greijdanus' belijdenis in woord en wandel der christelijke, ambtelijke autarkeia.

Thans daartoe terugkomend zie ik die belijdenis als de zijne in vroegere en latere jaren saamgevat in de woorden van Psalm 131, dat onovertroffen lied der werkelijke verbondsmatige vergenoeving:

„Ik heb niet gewandeld in dingen, mij te groot en te wonderlijk”.

Volgens het synodale vonnis zou precies het tegendeel het geval zijn geweest; dat vonnis durfde het te zeggen: Greijdanus heeft gewandeld in hetgeen voor hem te groot was en te wonderlijk, voor hem door God niet weggelegd; hij is zijn maat te boven gegaan, heeft boven de Schrift uit gegrepen in Gods verborgen oordeel, heeft zich met Hem gelijkgesteld, de „creatuurlijke grenzen” immers „overschreden”.

Wij weten, dat degenen, die zóó spraken, indien zij vandaag nóg hun oordeel handhaven — gelijk officieel nog steeds te constateeren valt — eenzelfde vonnis zullen vellen over de verwantschap, die wij aanwezig tusschen het lachen van Psalm 2, den lach ook van profeten, apostelen en reformatoren, en dien van Greijdanus in den kerkstrijd. Geest en vleesch, Schepper en schepsel, eerbiediging der grenzen, ze zullen dan ook hier precies in omgekeerde richting worden onderscheiden en aangewezen. Dit blijft U, Professor Greijdanus, en ons bedroeven om Gods wil en om Zijn schapen, die aldus van het verstaan der Schriften en de geestelijke gehoorzaamheid, die de eenheid in God als rechtstreeksch vruchtgevolg met zich brengt, worden afgehouden en zich laten afhouden. Maar ook daarin blijft die rust en zekerheid, blijdschap en verwachting van de volle openbaring en doorwerking van Gods triomf in Christus,

waarin U, Professor Greijdanus, reeds in de eerste jaren van Uw professoraat, onder meer blijkens de boven aangehaalde rectorale rede, zoo eenvoudig weg hebt gelijk gegeven.

Daarom meen ik Uw God en U, Zijn kind en knecht, namens degenen, die

als oud-leerlingen tegen U opzien, als Uw broeders aan één genadetafel door een zware avondmaalserisis heen met U mochten blijven zitten, als Uw amici, die zich verheugen over het diepe fundament der nu ook officieel betuigde en verzegelde wederzijdsche amicitia,

het meest te eeren door dit woord te besluiten met het lied-van-den-tempelopgang, waarin wij Uw levensconfessie in de gemeenschap van Israël zoo weldadig hooren uitgezongen, namelijk dien honderd-een-enderdertigsten psalm:

O HEERE! mijn hart is niet verheven en mijn oogen zijn niet hoog, ook heb ik niet gewandeld in dingen, mij te groot en te wonderlijk.

Zoo ik mijn ziel niet heb gezet en stil gehouden, gelijk een gespeend kind bij zijn moeder! Mijn ziel is als een gespeend kind in mij.

Israël hope op den HEERE van nu aan tot in eeuwigheid.

Ziet Professor Greijdanus, omdat wij in Uw eenvoudige, maar daarom te meer rijke en voor ons zoo betekenisvolle leven deze betuiging der geestelijke autarkeia steeds krachtiger en schooner hebben geproefd en bevestigd gezien, daarom wel ten diepste mogen wij, die vroeger U reeds oprecht en doordacht respecteerden en waardeerden, nu eindigen met de zooveel schooner en dieper erkentenis: wij hebben U lief gekregen, van gan-scher harte.

H. J. SCHILDER.

hoe men handelde in het begin der reformatie in nederland ten aanzien van art. 31 k.o.

Van synodoeratische zijde wordt herhaaldelijk getracht voor de „synodale” „interpretatie” van artikel 31 K.O. grond te vinden in de historie der gereformeerde kerken in Nederland. De voorstelling wordt gewekt, als zouden kerken en kerkelijke vergaderingen uit den tijd der reformatie alle besluiten van meerdere vergaderingen zonder meer voor vast en bondig hebben moeten houden, terwijl een eventueel appél tegen een dergelijk besluit slechts mogelijk was bij diezelfde of bij de eerstvolgende meerdere vergadering. De praktijk wijst echter uit, dat de pas gereformeerde en zich opnieuw consolideerende kerken in ons land wars waren van een dergelijk type van synodoeratie. In werkelijkheid blijkt eerder het tegendeel.

In de acta van de provinciale synode van Noordholland, gehouden 7 April 1578 „tot Enchuyzen”, lezen wij, dat besloten werd, dat iedere classis de artikelen der synoden van Embden en Dordrecht, en de artikelen van voorgaande synodale vergaderingen door zal lezen om na te gaan, „w a t m e n v a n d y e n s a l c o n n e n a e n n e m e n o f n y e t”.¹⁾ De meerdere vergadering geeft hier dus de classes de „opdracht” om en haar eigen besluiten, en die van twee andere synodes te onderzoeken; men kan ze óók wel niet aannemen.

Frappant is ook in dit verband, dat deze synode besluit, dat de broeders, afgevaardigd ter nationale synode, twee instructies mee zullen nemen, namelijk „een generaal aler men vuyt het synodo is gescheyden, die ander particulier een yegelik van zijn classe”.²⁾ Het laatste artikel van de acta dezer vergadering luidt: „Ten tweentwintichsten is besloten aengaende die vergaderinge des toecomenden synodi, dat men dat opschorten zal, ter tyt toe het nationalis synodus gehouden is, om te sien, wat daerin van die synodus mochte verordonneert worden”.³⁾ In de eerstvolgende vergadering worden dan ook de artikelen van de nationale synode doorgenomen. Het „negende artyckel desselnden nationalis synodi” is naar de meening der broeders „duyster ende incorrect”. De synode schrijft nu zelf de toelichting: „soe is tselve tot clærlichheit verlicht in naevolger forme:”.⁴⁾ Aan het „elfste artyckel” wil men „nyet gebonden en zijn”, het negentiende wordt geaccepteerd, bij het negende de belofte geplaatst, dat men dit zooveel mogelijk zal trachten na te komen.⁵⁾ Tenslotte wordt dan vastgesteld

¹⁾ Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572—1620. J. Reitsma en S. D. v. Veen. I, pg. 48, art. 1. is eendrachtelycken van den broederen besloten, dat een yegelyck classis tsamen vereeniget met zyne ouderlingen in zijne byeencompt die artyckelen zal doerlesen, die zoo int synodo van Embden zoo van Dordrecht soo oyck die andere, die in diverse synodis in dese Noorder-quartieren besloten zyn, ende met malcanderen spreken, wat men van dyen sal connen aennemen oft nyet ende daer syne redenen verclaeren met oyck alsulcke particuliere zwaericheden, die een yegelyck in zyn classe scriftelyck sal aenteyckenen.

²⁾ a.w. pg. 49 art. 4.

³⁾ a.w. pg. 54 art. 22.

⁴⁾ a.w. pg. 56 art. 8.

⁵⁾ a.w. pg. 57. „Aengaende het elfste artyckel desselven synodi....., dat zij (daeromme) een tselve artyckel

„met malcanderen” in „alle die articulen te verwilligen” behoudens de uitzonderingen, „die in veel articulen worden gestelt”.⁶⁾

Door deze particuliere synode worden dus veel „articulen” van een meerdere vergadering gedeeltelijk of geheel niet voor vast en bondig gehouden, terwijl hier bovendien zelfs niet eens de kwestie in geding is, dat er in deze „articulen” iets zou staan wat strijdig is met Gods Woord.

Ook de „synode particulier” van Zuidholland anno 1581 te Rotterdam handelt insgelijks. Eerst wordt geadviseerd, „dat men in den generalen synode aengeven sal, dat het goet ware, dat de voorgaende synodale acten ryepelick oversien worden” om te komen tot een „kerckenordeninge”. Vervolgens begint de vergadering zelf de synodale acten van Dordrecht anno '78 door te nemen om „den synode generael (onder correctie) voir te stellen tgene dat navolcht”.⁷⁾

In 1618 stelt dezelfde synode de kwestie der „kerckeordeninge” weer op het agendum der nationale synode⁸⁾ en besluit in 1620: „Dat de kercke-ordre in den nat. synodum beraemt..... so mocht werden geautoriseert, dat, s o n i e t i n a l l e p r o v i n t i e n, immers in Holland de practycke derselver mocht werden ingevoert ende deselve tot dien einde uitgegeven ende allen classen toegesonden, s o n o c h t a n s d a t u i t b l i j v e t g e n e t j u s p a t r o n a t u s a e n g a e t”.⁹⁾ Hier wordt evenmin gezegd, dat deze handelingen in strijd zijn met het huidige art. 31, en de kerkelijke samenleving wordt er niet door aangetaast.

De provinciale synode van Gelderland onderzoekt eerst of de „articulen toe Dordrecht verordenet” wel „recht und der H. Schrift gelijckformich” zijn. Daarna pas onderschrijven de broeders deze „vrywilligh”.¹⁰⁾ Na de synode van Middelburg wordt op gelijke wijze door deze provinciale synode gehandeld.¹¹⁾

Wat de afvaardiging naar de nationale synode van Dordrecht betreft besluit de particuliere synode van Zeeland, dat de afgevaardigden g e e n absolute macht hebben „int stuck der leere”, maar dat zij, indien er besluiten zouden worden voorgesteld, waartegen zijzelf of een groot deel der vergadering enig bedenken zouden hebben, gehouden zullen zijn eerst n a d e r m e t h u n o p d r a c h t g e v e r s o v e r l e g t e p l e g e n.¹²⁾ Nadrukkelijk wordt dit gestipuleerd in de instructie, die de afgevaardigden meekregen en die ingediend moet worden bij de

nyet gebonden en zijn”.

„Soovele het negentiende artyckel..... aengaet,is besloten, dat men tselve artyckel soo sal naecoemen”. „Belangende het negende artyckel desselnden synodi..... soo accorderen die broederen tselve nae te coemen....., zoovele als men best connen ende moegen zal”.

⁶⁾ a.w. pg. 58.

„Item zijn alhier in tegenwoordicheyt der broederen alle die articulen des voergeruordenen nationalis synodi Dordracensis gelezen ende wel aengemerct ende is by den broederen daervan besloten, dat zy in alle deselve gelijck met malcanderen verwilligen ende deselve voer goet aennemen ende alsamen ende elcx beloof t d i e z e l f d e n a e h a e r e v e r m o e g e n i n t w e r k t e s t e l l e n, insonderheyt die articulen, in dese synodalsche handelinge gestelt ende als dingen om insonderheyt nae te coemen geoordeelt, behoudelycken ende welverstaende, dat die vuytneminge, die in veel articulen worden gestelt, oyck den gemeeynten zullen worden rygelaeten, ende dat oyck die onderhoudinghe derselver articulen zoolange die voor stichtelycken connen, onderhouden sullen worden.

⁷⁾ II pg. 192, v.

⁸⁾ III pg. 322.

„Dat de kerckeordeninge, in de voorgaende nationale synoden geresolveert, op de acnstaende nationale synode geresumeert moge werden om, soovele met de meeste stichtinge der kercken ende de ruste der landen doenlick sal syn, deselve kerckenordeninge by alle provincien aengenomen ende geautoriseert te mogen worden.

⁹⁾ a.w. pg. 438.

¹⁰⁾ IV pg. 1.

Acta provinciales synodi, binnen Aernhem, 20, 21 Aug. 1579.

„I. Seijndt voorgelesen die articulen, die in Junio anno 1578 toe Dordrecht verordenet und oppericht seijnn, diewelcke alle kercken dienaeren und ouderlingen, die tegenwoordich geweest, voor recht und der H. Schrift gelijckformich te sijn bekant hebben; hebben oock insgelijcken vrijwilligh toesamen onderschreven”.

¹¹⁾ a.w. pg. 20.

Acta des provinciaal synodi der kercken dieses furstendoms Geire ende graeffschaps Zutphen, Nijmegen 1582.

„2. Volgens sijn verlesen die articulen des bestgehalenden nationaal synodi tot Middelburgh, welke der synodus voor recht und dem woort Godes gleichformicht sijn erkent und geapprobiert heeft, welke alle diener deses furstendoms onderschreven und soo viell moeglich naevolgen sullen”.

¹²⁾ V, 147. Acta anno 1618, Ziriczee.

„Op de vrage, off de gedeputeerde deses synodi sullen hebben absolute macht om te handelen ende te besluiten int stuck der leere, off dat se een enich reces sullen sijn gebonden, is mette meeste stemmen geresolveert, dat (in gevalle daer wierden voorgedragen eenige argumenten, waerdoor sy int besonder ofte ymmer een groot deel der vergaderinge souden comen in enich naerder bedencken int stuck der leere, dewelcke tot noch toe in dese landen eendrachtelyck is geleert ende aengenomen) zy sullen gehouden sijn by tijts reces te nemen een hare principalen ende tselve met alle gevoelycke redenen by den synodum nationaal poogen te obtineren, nochtans met desen verstande, dat se niet alle te samen vuyte vergaderinge en sullen scheidten maer allene een ofte twee totten voornoemden eynde afsenden”.